Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь
Нацыянальны інстытут адукацыі

БЕЛАРУСКІЯ ЗЕМЛІ
Ў СКЛАДЗЕ РЭЧЫ ПАСПАЛІТАЙ

Вучэбная праграма факультатыўных заняткаў па гісторыі Беларусі для вучняў VIII класа агульнаадукацыйных устаноў

Аўтар-складальнік: С. А. Кудраўцава

Мінск 2009

Образовательный портал www.adu.by / Национальный институт образования

Структура і склад
дыдактычных матэрыялаў для правядзення факультатыўных заняткаў

1. Уводзіны.

2. Матэрыялы па раздзелах праграмы факультатыўных заняткаў "Беларускія землі ў складзе Рэчы Паспалітай":

крыніцы гістарычнай інфармацыі: дакументы і матэрыялы, якія раскрываюць асноўныя падзеі сацыяльна-эканамічнага, палітычнага і культурнага развіцця беларускіх зямель ў час існавання Рэчы Паспалітай; мемуары, успаміны, запіскі палітычных дзеячаў, простых грамадзян, паслоў і інш.

метадычны апарат: пытанні і заданні да гістарычных крыніц;

хрэстаматыйная, вучэбная, навукова-папулярная літаратура для вучняў на друкаваных і электронных носьбітах;

паняційна-тэрміналагічны і біяграфічны даведнік.

Тлумачальная запіска

Образовательный портал www.adu.by / Национальный институт образования

Актуальнасць правядзення факультатыва абумоўлена неабходнасцю вывучэння айчыннай гісторыі, як аднаго з найважнейшых фактараў грамадзянскага, патрыятычнага і гуманістычнага выхавання падрастаючага пакалення. Без глыбокіх і трывалых ведаў гісторыі сваёй краіны немагчыма паспяхова будаваць грамадскае жыццё ў сучаснасці і ў будучым.

Мэта факультатыўных заняткаў заключаецца ў авалоданні васьмікласнікамі ведамі аб мінулым Бацькаўшчыны ў перыяд знаходжання беларускіх зямель у складзе Рэчы Паспалітай, далучэнні да нацыянальных і сусветных культурных традыцый і каштоўнасцей праз вывучэнне крыніц гістарычнай інфармацыі.

Задачамі факультатыва з’яўляюцца:

сістэматызацыя і абагульненне гістарычных ведаў аб гісторыі Беларусі другой паловы XVI – XVIII стст.;

развіццё пазнавальных, творчых інтарэсаў і інтэлектуальных здольнасцей вучняў;

фарміраванне навыкаў і ўменняў у вучняў прэзентаваць даследаваны матэрыял са спасылкай на ўласны вопыт, навуковыя крыніцы і іншыя сродкі інфармацыі;

выхаванне грамадзянскай пазіцыі і пачуцця патрыятызму

Вызначаныя мэты і задачы рэалізуюцца ў розных метадах і прыёмах, накіраваных на развіццё творчай актыўнасці, пазнавальнага інтарэсу вучняў: праца з крыніцамі гістарычнай інфармацыі, пісьмовыя і вусныя творчыя работы вучняў, гульня, абарона праектаў, прэзентацыя з выкарыстаннем інфармацыйных тэхналогій, напісанне творчых работ (эсэ, рэфераты) і інш.

Праграма факультатыўных заняткаў разлічана на 35 гадзін.

ЗМЕСТ

Уводзіны (1 гадз.). Характарыстыка крыніц гістарычнай адукацыі. Правілы работы з гістарычнымі дакументамі.

РАЗДЗЕЛ I. Беларусь у другой палове XVI — першай палове XVII ст. (12 гадз.)

Лівонская вайна. Прычыны і пачатак. Поспехі войска Рускай дзяржавы. Страта Полацка. Ваенныя дзеянні ў 1579—1581 гг. Заключэнне і ўмовы Ям-Запольскага перамір’я (1582).

Люблінская унія. Утварэнне Рэчы Паспалітай. Перадумовы аб’яднання Польшчы і Вялікага княства Літоўскага. Прычыны ўтварэння Рэчы Паспалітай. Люблінскі сейм. Акт 1 ліпеня 1569 г. Умовы аб’яднання Кароны Польскай і Вялікага княства Літоўскага.

Дзяржаўны лад Рэчы Паспалітай. Вышэйшыя органы дзяржаўнай улады. Сейм Рэчы Паспалітай. Кароль Рэчы Паспалітай. “Залатыя вольнасці” шляхты. Судовая сістэма.

Палітычнае становішча Вялікага княства Літоўскага ў апошняй трэці XVI – пачатку XVII ст. Рэакцыя ВКЛ на вынікі уніі з Польшчай. Захаванне агульнадзяржаўных соймаў ВКЛ. Стварэнне Галоўнага Трыбунала ВКЛ. III Статут ВКЛ 1588 г. і яго значэнне.

Знешнепалітычнае становішча Рэчы Паспалітай у першай палове XVII ст. Барацьба Рэчы Паспалітай са Швецыяй. Інтэрвенцыя Рэчы Паспалітай у Расійскую дзяржаву. Дэўлінскае перамір’е. “Смаленская” вайна. Паляноўскі мір.

Сацыяльна-эканамічнае развіццё ў другой палове XVI – першай палове XVII ст. (2 гадз.). “Устава на валокі” 1557 г. Феадальныя павіннасці і дзяржаўныя падаткі сялян. Рост і ўзбуйненне гарадоў. Гарадское рамяство. Цэхавая арганізацыя. Купецкія карпарацыі. Унутраны і знешні гандаль. Сацыяльныя супярэчнасці і канфлікты ў вёсцы і гарадах.

Рэфармацыя ў Беларусі. Перадумовы рэфармацыйнага руху. Пашырэнне Рэфармацыі ў Беларусі. Асаблівасці і асноўныя этапы рэфармацыйнага руху ў Беларусі. Кальвінізм. Арыянства. Дзеячы Рэфармацыі (Мікалай Радзівіл Чорны, С. Будны, В. Цяпінскі). Вынікі і значэнне рэфармацыйнага руху.

Контррэфармацыя ў Беларусі. Асноўныя напрамкі Контррэфармацыі. Пачатак і пашырэнне дзейнасці Ордэна езуітаў на тэрыторыі Беларусі. П. Скарга. Вынікі Контррэфармацыі ў Беларусі.

Берасцейская царкоўная унія. Перадумовы заключэння Берасцейскай царкоўнай уніі. Падрыхтоўка Берасцейскай царкоўнай уніі. Берасцейскі царкоўны сабор 1596 г. і яго значэнне. Гвалтоўнае насаджэнне уніяцкай царквы ў канцы XVI – пачатку XVII ст. Уніяцкія дзеячы (І. Кунцэвіч). Пашырэнне уніяцтва сярод сельскага насельніцтва і гарадскіх нізоў.

Пашырэнне ўплыву Адраджэння на беларускія землі. Кнігадрукаванне. Літаратура рэлігійная і свецкая. Грамадска-палітычная і філасофская думка. Выяўленчае мастацтва. Дойлідства.

Практычная работа.

РАЗДЗЕЛ II. Беларусь у другой палове XVII — першай палове XVIII ст.
(11 гадз.)

Казацка-сялянская вайна 1648–1651 гг. на беларускіх землях. Прычыны казацка-сялянскай вайны. Казацкія "загоны" у Беларусі. Баявыя дзеянні казацка-сялянскіх атрадаў супраць шляхецкага войска на поўдні Беларусі. Бітвы пад Лоевам. Вынікі і наступствы казацка-сялянскай вайны.

Вайна Расіі і Рэчы Паспалітай у 1654–1667 гг. Прычыны вайны і суадносіны сіл. Пачатак баявых дзеянняў на тэрыторыі Беларусі. Палітыка цара Аляксея Міхайлавіча. Адносіны насельніцтва да варагуючых бакоў. Кейданская унія 1655 г. Баявыя дзеянні ў першай палове 1660-х гг. Віленскае перамір'е. Вызваленне тэрыторыі Беларусі. Андросаўскае перамір'е.

Беларусь у Паўночнай вайне. Перадумовы Паўночнай вайны і яе пачатак. Абвастрэнне ўнутрыпалітычнага супрацьстаяння ў ВКЛ. Баявыя дзеянні на тэрыторыі Беларусі. Бедствы насельніцтва Беларусі. Вынікі і наступствы вайны.

Унутрыпалітычнае становішча Беларусі ў першай палове XVIII ст. Барацьба магнацкіх груповак. Паслабленне цэнтральнай улады і пашырэнне шляхецкай анархіі. Канфлікты паміж магнацкімі родамі. "Хатняя" вайна 1696–1700 гг. Стварэнне шляхецкіх канфедэрацый прыхільнікаў Аўгуста II і Станіслава Ляшчынскага ў гады другой Паўночнай вайны. Сойм 1717 г. і яго значэнне. Нарастанне расійскага ўплыву ў Рэчы Паспалітай. Вайна за «Польскую спадчыну» (1733 – 1739).

Беларуская вёска ў другой палове XVII – першай палове XVIII ст. Заняпад вёскі падчас войнаў другой паловы XVII – пачатку XVIII ст. Аднаўленне сялянскай гаспадаркі. Рост прыгонніцкай эксплуатацыі сялян. Сялянскія павіннасці і землеўладанне. Юрыдычнае становішча сялянства.

Сялянскі рух. Супраціўленне сялян узмацненню феадальнага прыгнёту. Формы антыфеадальнай барацьбы. Паўстанне сялян ў Крычаўскім старостве. Паўстанне на Каменшчыне.

Гарады Беларусі ў другой палове XVII — першай палове XVIII ст. Заняпад гарадоў ў час ваеннага ліхалецця. Аднаўленне гарадскога жыцця. Гарады ў першай палове XVIII ст. Гандаль у першай палове XVIII ст. Першыя кірмашы. З'яўленне мануфактурнай вытворчасці.

Адукацыя і навука. Гістарычныя ўмовы развіцця культуры. Забарона на ўжыванне беларускай мовы ў справаводстве. Праваслаўныя брацтвы і іх дзейнасць. Сістэма адукацыі (каталіцкія, пратэстанцкія, праваслаўныя, уніяцкія школы). Навука.

Літаратура і грамадска-палітычная думка. Мясцовае летапісанне. Мемуарыстыка. Палітычная сатыра. Творчасць Сімяона Полацкага. Грамадска-палітычная думка.

Архітэктура і мастацтва. Барока ў архітэктуры Беларусі. Віленскае барока. Партрэтны жанр. Батлейка. Школьны тэатр. Царкоўная музыка. "Полацкі сшытак". Арганная музыка. Капэлы.

Практычная работа.

Раздзел III. Беларусь у другой палове XVIII ст. (10 гадз.)

Палітычны крызіс Рэчы Паспалітай. Умяшальніцтва суседніх дзяржаў ва ўнутраныя справы Рэчы Паспалітай. Дысідэнцкае пытанне. Барская канфедэрацыя. Першы падзел Рэчы Паспалітай.

Спробы рэфармавання Рэчы Паспалітай. "Чатырохгадовы сейм" (1788–1792) і значэнне яго рашэнняў для Беларусі. Канстытуцыя 3 мая 1791 г. Таргавіцкая канфедэрацыя. Другі падзел Рэчы Паспалітай.

Паўстанне 1794 г. і яго падзеі ў Беларусі. Канец Рэчы Паспалітай (2 гадз.). Падрыхтоўка, пачатак і мэты паўстання. Ход паўстання. Асаблівасці паўстання ў Беларусі і Літве. Паражэнне паўстання. Трэці падзел Рэчы Паспалітай.

Эканамічная стабілізацыя ў другой палове XVIII ст. Феадальная гаспадарка. Эканамічныя рэформы ў другой палове 60-х гг. XVIII ст. Аграрная рэформа А. Тызенгаўза. Стан гарадоў. Магнацкае прадпрымальніцтва.

Адукацыя і навука. Асаблівасці Асветніцтва ў Беларусі. Школьная рэформа. Стварэнне і дзейнасць Адукацыйнай камісіі. Арганізацыя першых прафесійных навучальных устаноў. Развіццё навукі.

Літаратура і мастацтва. Асаблівасці развіцця беларускай літаратуры ў другой палове XVIII ст. Друк. Палацава-замкавае будаўніцтва. Прыгонны тэатр. Выяўленчае мастацтва. Віленская мастацкая школа. Музычнае мастацтва. Прыгонныя капэлы і аркестры.

Народная культура. Асаблівасці развіцця народнай культуры. Побыт сялян і мяшчан. Светапогляд і абраднасць жыхароў вёскі і горада. Фальклор.

Практычная работа.

Заключэнне.

ЧАКАЕМЫЯ ВЫНІКІ

На факультатыўных занятках вучні:

засвойваюць веды аб асноўных падзеях, з'явах, працэсах грамадска-палітычнага развіцця ў другой палове XVI — XVIII стст.;

атрымліваюць уяўленне аб гістарычных дзеячах і дзеячах культуры, асобных здабытках духоўнай культуры беларускага народа.

Факультатыўныя заняткі спрыяюць фарміраванню наступных ўменняў:

параўноўваць гістарычныя з'явы, падзеі, вызначаць месцазнаходжанне гістарычных аб'ектаў на гістарычнай карце;

удасканальваць уменні аналізаваць грамадскія з'явы і працэсы, вызначаць прычынна-следчыя сувязі паміж гістарычнымі падзеямі;

развіваць даследчыцкія уменні.

Образовательный портал www.adu.by / Национальный институт образования

ЛІТАРАТУРА

1. 250 асоб з Беларусі ў дыялогах культур. — Мінск, 2008.
2. Археалогія і нумізматыка Беларусі: энцыклапедыя. — Мінск, 1993.
3. Асвета і педагагічная думка ў Беларусі: са старажытных часоў да 1917 г. — Мінск, 1985.
4. Асветнікі зямлі беларускай. X – пачатак XX ст. : энцыклапедычны даведнік. — Мінск, 2001.
5. Атлас гісторыі Беларусі, ад старажытнасці да нашых дзён. — Мінск, 2006.
6. Беларусазнаўства; пад рэд. П. Брыгадзіна. — Мінск, 1998.
7. Беларускія летапісы і хронікі / укладанне У. Арлова. — Мінск, 1997.
8. Беларусь на мяжы тысячагоддзяў. — Мінск, 2000.
9. Белоруссия в эпоху капитализма. Сборник документов и материалов. — Мінск, 1990. — Т. 1.
10. Белоруссия в эпоху феодализма. Сборник документов и материалов. В 4-х кн. — Минск, 1959—1979.
11. Бохан, Ю. М. Вайсковая справа ў Вялікім княстве Літоўскім у другой палове XIV — канцы XVI ст. — Мінск, 2008.
12. Верашчагіна, А., Гурко, А. Гісторыя канфесій у Беларусі. — Мінск, 2000.
13. Вішнеўскі, А. Ф. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: вучэб. дапам. — Мінск, 2003.
14. Вішнеўскі, А. Ф., Юхо, Я. А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі ў дакументах і матэрыялах. — Мінск, 2003.
15. Вялікае Княства Літоўскае: энцыклапедыя: У 2 Т. — Мінск, 2005—2006.
16. Вялікі гістарычны атлас Беларусі / гал. рэд. В. Л. Насевіч. — Мінск, 2008. — Т. 1.
17. Гістарычны шлях беларускай нацыі і дзяржавы / М. Біч, Р. Гарэцкі, У. Конан [і інш.]; рэдкал: У. Арлоў [і інш.]. — Мінск, 2006.
18. Гісторыя Беларусі (канец XVIII в. – 2002 г.): хрэстаматыя: 11 клас; пад рэд. Я. К. Новіка. — Мінск, 2003.
19. Гісторыя Беларусі. З 1795 г. да вясны 1917 г.: вучэб. дапам.; рэд. кал. І. П. Крэнь, І. І. Коўкель. — Мінск, 2001.
20. Гісторыя Беларусі: у 2 ч. Курс лекцый / П. І. Брыгадзін, У. Ф. Ладысеў, П. І. Зялінскі [і інш.]. — Мінск, 1998, 2002.
21. Гісторыя Беларусі: у 2 ч. / пад рэд. Я. К. Новіка, Г. С. Марцуля. — Мінск, 2007.
22. Гісторыя Беларусі: у 6 т. / рэдкал. М. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.] – Мінск, 2000—2005.
23. Гісторыя Беларускай ССР: у 5 т. — Мінск, 1971—1975.
24. Голенченко, Г. Я. Идейные и культурные связи восточнославянских народов в XVI — середине XVII в. — Минск, 1989.

25. Дзмітрачкоў, П. Ф. Беларусь у сярэдневяковы перыяд (V – першая палова XIII ст.). — Магілёў, 2007.
26. Довнар-Запольский, М. В. История Белоруссии. — Минск, 2003.
27. Живописная Россия: Отечество наше в его земельном, историческом, племенном, экономическом и бытовом значении. Литовское и Белорусское Полесье: репринт. воспроизведение изд. 1882 г. — Минск, 1994.
28. Жывапіс Беларусі XII—XVIII стагоддзяў. Складальнікі: Н. Ф. Высоцкая, Т. А. Карповіч. — Мінск, 1980.
29. Загорульский, Э. М. Древняя история Беларуси: очерки этнической истории и материальной культуры (до IX в.). — Минск, 1977.
30. История Беларуси в документах и материалах / авт.-сост. И. Н. Кузнецов, В. Г. Мазец. — Минск, 2000.
31. Ігнатоўскі, У. М. Кароткі нарыс гісторыі Беларусі. — Мінск, 1991.
32. Ілюстраваная гісторыя. Краіна Беларусь, 2003.
33. Ілюстраваная храналогія гісторыі Беларусі / аўт.-склад. І. П. Хаўратовіч. — Мінск, 1995.
34. Канфесіі на Беларусі (канец XVIII — XX ст.). / навук. рэд. У. І. Навіцкі. — Мінск, 1998.
35. Кніга для чытання па гісторыі Беларусі (канец XVIII — 1917 г.): 8 кл.; аўт.-склад. Н. Я. Новік. — Мінск, 2007.
36. Ковкель, И. И., Ярмусик, Э. С. История Беларуси с древнейших времён до нашего времени. — Минск, 2003.
37. Лазука, Б. А. Гісторыя мастацтваў. — Мінск, 2003.
38. Ластоўскі, В. Ю. Кароткая гісторыя Беларусі. — Мінск, 1992.
39. Мысліцелі і асветнікі Беларусі: энцыклапедычны даведнік. — Мінск, 1995.
40. Мяснікоў, А. Ф. Сто асоб беларускай гісторыі: гістарычныя партрэты. — Мінск, 2008.
41. Нарысы гісторыі Беларусі: у 2 ч.; пад рэд. М. П. Касцюка. — Мінск, 1994. — Ч. 1.
42. Новік, Я. К. [і інш.]. Гісторыя Беларусі: ад старажытных часоў - па 2008 г.: вучэб. дапам. / пад рэд. Я. К. Новіка. — Мінск : Вышэйш. шк., 2009.
43. Падокшын, С. А. Беларуская думка ў кантэксце гісторыі і культуры. Мінск, 2003.
44. Падокшын, С. А. Унія. Дзяржаўнасць Культура: філасофска-гістарычны аналіз). — Мінск, 1998.
45. Парашкоў, С. А. Гісторыя культуры Беларусі. — Мінск, 2003.
46. Пичета В.И. История белорусского народа. — Мінск, 2003.
47. Рэлігія і царква на Беларусі: энцыклапедычны даведнік. — Мінск, 1991.
48. Славутыя імёны Бацькаўшчыны. — Мінск, 2000, 2003. — Вып. 1—2.
49. Ткачоў, М. А. Замкі і людзі. — Мінск, 1991.
50. Трещенок, Я. И. История Беларуси: учеб. пособие: в 2 ч. Досоветский период. — Могилёв, 2004. — Ч. 1.

Образовательный портал www.adu.by / Национальный институт образования

51. Уния в документах. Сборник документов и материалов; сост. В. А. Теплова, З. И. Зуева. — Минск, 1997.

52. Хрестоматия по истории Беларуси. С древнейших времён до 1917 г. / сост. Я. И. Трещенок; под науч. ред. К. М. Бондаренко. — Мінск, 2008.

53. Цітоў, А. К. Гарадская геральдыка Беларусі. — Мінск, 1989.

54. Чигринов, П. Г. Очерки истории Беларуси: учеб. пособие. — Минск, 2006.

55. Шалькевич, В. Ф. Гісторыя палітычнай і прававой думкі Беларусі. — Минск, 2002.

56. Эканамічная гісторыя Беларусі: вучэб. дапам.; пад агул. рэд. В. І. Галубовіча. — Мінск, 2005.

57. Энцыклапедыя гісторыі Беларусі: у 6 т. — Мінск, 1993–2003.

58. Этнаграфія Беларусі. Энцыклапедыя. — Мінск, 1989.

59. Юхо, Я. А. Гісторыя дзяржавы і права Беларусі: у 2 ч. — Мінск, 2000, 2003.

60. Ярмусик, Э. С. Католический костёл в Беларуси в 1945—1990 годах. — Гродно, 2006.